

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 52 (1567) 30 СНЕЖНЯ 2021 г.

З Новым 2022 годам!

Бывай, няпросты двацца першы год,
Надходзь наступны, мы цябе чакаем,
Як нашы хаты, мірны наш народ,
Як замак наш, такую моцу маем.
Нас не спужаць нічым і не зламаць,
Ні страх не возьме, ні абман,
За мову будзем і тады стаяць,
Калі паляжам нават пад дзірван.

Станіслаў Суднік.

1237-мы нумар “Нашага слова”,
выдадзены ў Лідзе

Папа Рымскі заклікаў да дыялогу і міру

У сваім калядным пасланні Папа Францішак заклікаў да вырашэння ўсіх канфліктаў праз дыялог і да трывалага міру.

Папа Францішак сказаў, што Бог паказаў нам шлях сустреч і дыялогу, які з'яўляецца адзінм спосабам вырашэння канфліктаў на карысць усіх.

- Здаецца, што гэта ніколі не скончыцца. Мы іх амаль не заўваляем. Мы прызычайліся. Нам пагражае тое, што мы перастанем чуць крыкі болю ды адчаю нашых

братоў і сяцёў.

Папа Францішак згадаў Блізкі Усход, Паўночную Афрыку, Судан, Украіну і М'янму, дзе, якінагадаў, хрысціяне падвяргаюцца пераследу. Ён папрасіў дапамогі ў пераадоленні пандэміі, для супяшэння хворых, жанчын, а таксама надзеі для дзяцей і моладзі, якія пацярпелі ад гвалту.

Ён заклікаў вызваліць усіх зняволеных і палітвізняў, а таксама праявіць міласэрнасць да мігрантаў і бежанцаў.

- Дзіця з Бэтлеема, зрабі так,

каб найхутчэй вярнуліся дадому шматлікія ваеннапалонныя нядайных канфліктаў, цывільныя і вайскоўцы, а таксама зняволеные па палітычных матывах. Не пакідай нас абыякавымі перад абліччам цяжкай ситуацыі, у якой апнуліся мігранты, бежанцы і перасяленцы. Іх вочы просяць нас не адварочвацца, не адмаўляць у чалавечнасці, якая нас аб'ядноўвае, зрабіць іх гісторыі нашымі ўласнымі і не забываць пра іх трагедыі, - сказаў Папа Францішак.

Паводле СМІ.

Таварыства беларускай мовы пакінула свой менскі офіс

Таварыства беларускай мовы развіталася са сваім офісам у Менску. Старшыня ТБМ Алена Анісім вярнула ўласніку ключы ад пустога памяшкання.

- У душы смутак ад усяго, што адбылося. Тым не менш мы верым, што ў наших руках наша будучыня. Мы ўпэўненыя ў tym, што наш народ і родная беларуская мова вартыя лепшай долі. На гэта і накіруем свае намаганні, - піша яна ў Facebook.

8 лістапада 2021 года Тава-

рыства беларускай мовы было ліквідавана Вярхоўным судом Беларусі.

Паводле СМІ.

Да 90-годдзя ветэрана "Адраджэння" (26.12.1931 - 5.05.2016)

Аляксандар Талерчык, краязнавец, інды-
відуальны прадпрымальнік, з жонкай Тамарай
стваральнік Гарадзенскага ТБШ, сябар БНФ,
ТБМ, сціллы і шляхетны беларус нарадзіўся 26
снежня 1931 года ў в. Паречча Слонімскага раёна,
у сялянскай сям'і. Па дакументах нарадзіўся
на год пазней...

...Baцькі Аляксандра Сямёнаўіча вяр-
нуліся з высылення-бежанства (Расіі) пасля I
Сусветнай вайны ў 1922 годзе. Пасля падзелу
Беларусі паміж суседзімі малая бацькаўшчына
стала часткай Польшчы. Сям'я цяжка працева-
ла, плаціла падаткі, хоць і не малыя, але цярпі-
мія. Фактычна падатак быў адзін - грашыма. Праўда,
павінны былі таксама адпрацеваць на
работах па будаўніцтве дарог паміж вёскамі -
шараўрак. Выпівалі, па звестках Аляксандра
Талерчыка ў год трох разы - на Каляды, Вялік-
дзень і Троіцу. Рабілі з раніцы да позняга вечара.
Што датычыць беларускага нацыянальнага
руху на Слонімшчыне, то ён ва ўсе часы быў
даволі моцны, пры польскай адміністрацыі так-
сама. Беларусы дамагліся праз лісты, актыўістай
і бацькоў адкрыцца беларускіх школ, але пачи-
ху польская ўлады іх пазакрывалі. Цікава, што
амаль праз 100 гадоў усё паўтарылася ізноў-
закрыццё беларускіх школ, ТБШ, калі неза-
лежную Беларусь вырашылі інтэрграваць іншыя
суседзі іх мясцовыя паплечнікі, яна стала част-
кай т.зв. "саюзнай дзяржавы" з адной дамінант-
най вялікадзяржавай мовай і культурай. Ак-
рамя Беларусі, кіраўніцтва іншых рэспублік
былога СССР-СНГ не хітравала, для замены
роднай мовы на дзяржаўнасць рускай мовы не
падманулася...

...1 верасня 1939 года, у першы дзень
II Святой вайны, маленькі Аляксандр пайшоў
у Парэцкую школу ў першы клас (4-х класная
польская школа). З прыходам Саветаў хадзіў у
Слонім, сустракаў з бацькам савецкую армію.
У каstryчніку-лістападзе 1939 года прадоўжыў
вучобу ў 1 класе, дзе вучылі ўжо на роднай мове,
па-беларуску. Буквароў па-беларуску не ха-
пала, было 2 ці 3 на клас (каля 20 дзяцей). Пер-
шую настаўніцу Саветы пазней арыштавалі. У
былой польскай школе большасць настаўнікаў
была беларусамі, таму пасля ўздынання Бела-
rusi засталася тут працеваць. Пры паляках, як
успамінаў Аляксандар Сямёнаўіч, польскай мовы
малыя дзецы не ведалі зусім, то вучыцца па-поль-
ску было вельмі цяжка, хоць настаўніца і пера-
кладала дзецям на беларускую. За правіннасць
білі лінейкай па руках, пры Саветах ужо не
чапалі. Падаткі пры Саветах сталі большымі, 5-
6 відаў падаткаў (натуральныя, грашовыя і ад-
працовачныя). Старэйшыя людзі, якія былі ў
час першай Сусветнай вайны ў высыленні-
бежанстве ў Расію, бачылі, колькі мінусаў было
у гаспадарцаў Расіі ў параўнанні з Польшчай. З
приходам Саветаў, усіх вяскоўцаў трохі ўразіў
выгляд і адзенне новых гаспадароў Беларусі.
Жыццё было няпростае, што пры паляках, што
пры рускіх саветах, пры апошніх нават цяжкай...
З'явілася і першае прапагандысцкае савецкае
кіно (людзі па сцяне бегалі, глумчылі малым
дзецям бацькі, што такое кіно). Недахопы эк-
намічнага развіцця кіраўніцтва СССР глумча-
ли сялянамі шкодніцтвам унутраных і замеж-
ных ворагаў і прапагандай. Малым школьнікам
кіно давалі глядзець бясплатна, дзецям любое
кіно падабалася.

З прыходам немцаў у 1941 годзе, у той
жы школе, тая же настаўнікі працягвалі вучыць
па-беларуску, партрэтаў Гітлера ў класе не бы-
ло. Трэці клас Аляксандар закончыў у Парэччы,
чацверты - у Слоніме, бо партызаны ў Парэччы
спалілі школу і народны дом, баяліся, што немцы
папліцэйскі гарнізон тут зробіць. З Парэчча ў
Слонім было 7 км. Пяты клас закончыў пры Са-
ветах (першая беларуская школа №1) у Слоніме.
Спачатку ўсё было па-беларуску, а ў сярэдні
і старэйшай школе было ўжо шмат настаўнікаў з
Расіі, яны мовы не ведалі і выкладалі па-руску.
Паступова школа русіфіковалася. У 1950 скон-
чыў школу, у сваім класе быў адзін з лепшых
вучніў па матэматыцы. Хацеў паступаць на
матэматычны факультэт БДУ, але родзіц стры-

Аляксандар Талерчык з жонкай Тамарай

ечнай сястры матываваў паступаць у Політэхнічны інстытут на самыя папулярныя тады факультэты "тэхналогія машина будавання", ці "энергетыка". Паступіў, бо добра ведаў матэматыку і іншыя прадметы, акрамя нямецкай. Студэнтамі сталі на курсе толькі 4 хлопцы з вёсак, астатнія - гарадскія. Пры Хрушчове ўсіх вісковых хлоп-
цаў "дабраахвотна" перавялі на сельскагаспадарчы факультэт, з якога потым утварыўся Менскі сельскагаспадарчы інстытут, пазней - універсітэт. У 24 гады, пасля заканчэння ВНУ, накіравалі галоўным інжынерам у МТС (Рышчыны) калі Слоніма. Электрычнасці там не было. Паліва было дэфіцітам, яго часта выменевалі на гарэлку ў вісковых савецкіх частках. Такарны становок працеваў ад фізічнай сілы двух маладых хлопцаў. Трактары былі дрэнныя, а калі пачалі паступаць нашы "Беларусы", то з імі стала нашмат меншія праблемы. Праз трох гады ажаніўся з Тамарай Васільеўнай Падковіч, якая ў 1953 г. скончыла СШ № 1 у Слоніме, потым атрымала вышэйшую адукцыю ў Менскім інстытуце замежных моў (англіфак) і выкладала ў Шылавічах, калі Слоніма. У гэты ж час маладога Аляксандра Сямёнаўіча запрасілі на пасаду галоўнага інжынера сельскай гаспадаркі ў Гароднню. Праз нейкі час яго накіравалі на трох гады ў Карэліцкі раён, пазней вярнуўся ў Гародню працеваць у "Сельгасцэніку" на вул. Суворава, потым працеваў намеснікам кіраўніка трэста меліярацыі. З 1994 года і да 2013 Аляксандар Сямёнаўіч працеваў індывідуальным прадпры-
мальнікам у галіне экалогіі.

Калі началася перабудова, за ёй прыйшла і мяккая беларусізацыя. Жонка, Тамара Васільеўна, выкладчыца нямецкай і ангельскай мовы, на пятym дзісятку гадоў скончыла яшчэ і беларускую аддзяленне філфака ГрДУ імя Я. Купалы. Любоў да роднай мовы яна захавала з дзяцінства. Гэту любоў да мовы яна прышчапляла і іншым. Калі ў Гародні ўтварыўся клуб "Паходня" яна актыўна ўдзельнічала ў розных мерапрыемствах разам з Аляксандрам Сямёнаўічам. Па традыцыі, кожны новы чалавек клуба "Паходня" павінен быў расказаць пра сябе нешта цікавае. Аляксандар Сямёнаўіч расказаў пра сваё роднае Парэчча і легендарнага Міхала Валовіча, пра пана, што быў за простых мужыкоў. Тут М. Ткачоў і матываваў Аляксандра Сямёнаўіча, каб ён нешта напісаў пра М. Валовіча і сваю вёску Парэчча...

Пачалася праца над кнігай, разам з ёю прыйшла любоў да беларушчыны і сапраўдная сядомасць. Быў 10-гадовы перыяд пошуку не-
абходных матэрыялаў у архівах. Колькі там было новага і цікавага, некранутага даследчыкам! Сустракаўся з У. Арловым для кансультаций па напісанні кнігі, з іншымі вядомымі людзьмі. З С. Шарэцкім, з якім пасібраваў яшчэ падчас працы ў Карэліцкім раёне, калі той узнічаль-
ваючы калгас і мосна крытыкаў партыйнае
раённае кіраўніцтва. У час выпадковых сустэр-
чаў у цэнтры горада ў яго гарэлі вочы, калі

рассказаў аб новых знайдзеных матэрыялах для будучай кнігі. Як гэта важна, што ён пакінуў нашчадкам кнігу пра сваю малую Радзіму - Парэчча і выбраных асобаў: пана Валовіча, настаўніка са сваёй школы, які пакінуў вялікі след, і святара са Слонімшчыны. Разам з сябрамі клуба "Паходня" Талерчыкі актыўна ўдзельнічали ў экспкурсіях, аднаўлялі беларускія святы, нацыянальныя танцы і песні, прыбралі могілкі беларускіх грамадска-культурных дзеячоў. Аляксандар Сямёнаўіч прымаў актыўны ўдзел і ў палітычным жыцці горада і краіны - перадвы-
барных сустэрчаў і агітацыі за дэмакратычных кандыдатаў, паседжаннях Рады БНФ "Адраджэння". Разам з А. Пяткевічам ён уваходзіў у склад абласной выбарчай камісіі ад дэмакратычных сіл па выбарах першага Прэзідэнта Беларусі ў 1994 г. За выкryціе фальшу ў час выбараў яго выключылі са складу выбарчай камісіі. Аляксандар Талерчык стаў фундатарам па ўсталяванні помніка на беразе Шчары свайму славутому земляку М. Валовічу, які хацеў вызваліць сялян ад прыгнёту і які загінуў у Гародні (рн пр. Касманаўтаў і вул. Парахавай) на шыбеніцы 2 жніўня 1833 г. Аляксандар Талерчык спрабаваў актыўізацца праваслаўных сяброў часцей наведваць службу па-беларуску ў гарадзенскіх саборы Усіх Беларускіх Святых на праспекце Янкі Купалы. Удзельнік шматлікіх культурна-асветных мерапрыемстваў. Раней, у 1996г Аляксандар Сямёнаўіч разам з іншымі гарадзенцамі прымаў ўдзел у дэмантрацыі ў Менску, калі дэмакратыя канчаткова саступіла месца дыктатуры, быў мосна збіты міліцый, тады было збіты шмат гарадзенцаў. Мосна збілі і Рыгора Фарманяна, якога з разбітага перабітаванай галавай і акрыўленай кашуляй перад натоўпам міліціі паказалі ўсе буйнейшыя тэлеві-
каналы свету. Армянін, сябра ТБМ і БНФ Рыгор Фарманян памёр некалькі гадоў назад, пахаваны ў Скідзелі. У цяжкі перыяд культурнага адраджэння краіны і наступу савецкай імперыі супраць роднай мовы сям'я Талерчыкаў мужна ўзяла на сябе адказнасць у папулярызацыі беларускай адукцыі ў Гародні, Тамара Талерчык разам з Аляксандрам Сямёнаўічам праявілі незвычайні патрыятызм і любоў да роднай мовы, калі вырашылі аб'яднаць неабыкавых гарадзенскіх настаўнікаў і выкладчыкаў ВНУ, каб стрымаць працэс русіфікацыі беларускіх гарадзенскіх школ. Было створана ТБШ, абрана кіраўніцтва. Кіраўніком стаў А. Мілінкевіч. Намеснікам па Ленінскім раёне стала Т. Талерчык. Каstryчніцкі раён даверылі аўтару гэтых радкоў. Ішла шматлікава праца з бацькамі, школьнікамі, чыноўнікамі, дэмакратамі, яна працягвалася да самага скасавання ТБШ і ТБМ... У 2012 годзе адышла ў лепшы свет Тамара Васільеўна, але распачаты Талерчыкамі справа ТБШ жыў ў сэрцах сяброў ТБМ.

5 траўня 2016 г. пераастала біцца сэрца Аляксандра Сямёнаўіча, ён мосна быў звязаны са сваёй другой паловай - Тамарай Васільеўнай, якой яму не ставала апошнія гады. Сімвалічна, сужэнцы Талерчыкі жылі і пакінулі свой апошні зямны шлях з вуліцы Кастуся Каліноўскага, дом заходзіўся побач з гасцініцай "Беларусь". Яны разам пражылі доўгэ жыццё, цяжка перажывалі трагічную страту сына, дапамагалі дзецям і ўнукам. Працеваў на рабочым месце, і дабрыня, шчырасць і такт-
онасць, павага да бліжняга і надзейнасць - тыя рэсы, якія яны мелі для доўгатэрміновых сямейных адносін.

Але, бадай, самае важнае ў сям'і Талерчыкіў гэта тое, што яны быў аднадумцамі ў любові да мовы і краіны, да культуры і гісторыі, да тых трагічных падзеяў, што адбыліся на гістарычнай пераломе Беларусі ў сярэдзіне 90-х. Адышоўшы ў вечнасць, яны пакінулі аб себе толькі самыя светлыя пачуцці і успаміны. Учнікі Наста працягвае распачатую справу Аляксандрам Сямёнаўічам Талерчыкам у галіне экалогіі, добра валодае беларускай мовай. Ветэраны "Адраджэння" Аляксандар Сямёнаўіч разам з Тамарай Васільеўнай Талерчыкамі вартыя таго, каб памяць пра іх была ўшанавана на ганаровых шыльдах і ў тапанімі Гародні і Слоніма.

Алесь Крой.

З любоў да Купалаўскай бібліятэкі

25 снежня споўнілася 130 гадоў з дня нараджэння Уладзіславы Францаўны Луцэвіч, жонкі Янкі Купалы і першага дырэктара прысвечанага яму музея ў Менску, ініцыятара музефікацыі Вязынкі, Ляўкоў, ушанавання памяці паэта на Беларусі і ў замежжы.

Уладка, цёця Уладзіслава, Уладзіслава Францаўна, Купаліха - так яе называлі пры жыцці. А яшчэ Уладзіслава Францаўна вельмі любіла вёску Вялікай Кракоткі на Слонімшчыне. Справа ў тым, што ў вёсцы Вялікай Кракоткі ў 1927 годзе пры гуртку Таварыства беларускай школы (ТБШ) вісковая моладзь заснавала бібліятэку, якую назвалі імем народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Гэта была першая ўстанова культуры рэспублікі, якой было нададзена імя песняра беларускага народа.

Вялікую дапамогу ў работе бібліятэкі аказала менавіта жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Жывучы ў Менску, цёця Уладзіслава амаль кожны месяц прысылала ў бібліятэку пісъмы, бандэролі і пасылкі з кнігамі і альбомамі. У 1951 годзе Уладзіслава Францаўна ўпершыню наведала Вялікую Кракотку, а ў 1957 годзе прымала ўдзел у святкаванні 30-годдзя бібліятэкі. Сустэрчы з гэтай жанчынай былі дырэктар Вялікакракоўскай сельскай бібліятэкі імя Янкі Купалы Аляксандар Жыткевіч (у 1999 годзе яго не стала) заўсёды ўспамінаў ў вялікім хваляваннем, радасцю і цеплынёй. Яна была вельмі задаволена, што бібліятэка на Слонімшчыне носіць імя Янкі Купалы. Дзякуючы цёці Уладзіславе, для бібліятэкі прыслалі свае кнігі з аўтографамі Міхася Лынкоў, Аркадзя Куляшоў, Андрэй Макаёнак і многія іншыя дзеячы нацыянальнай літаратуры.

Купалаўская бібл

Аддалі пашану Адаму Міцкевічу ад імя ўсяго народа

24 снежня ў дзень Вігіліі Божага Нараджэння ў бібліятэцы імія А. Міцкевіча адбылася канфэрэнцыя на чале з ксяндзом-пробашчам Уладзіславам Завальнюком, у якой узялі ўдзел прадстаўнікі Беларускага фонда культуры, выкладчыкі БДУ, вядомыя літаратуразнаўцы, філолагі і перакладчыкі, знаўцы творчасці слыннага беларуска-польскага паэта, які пакінуў яркі след у ёўрапейскай літаратуре.

кевіча паказвае, што мы з'яўляемся сапраўднай ёўрапейскай нацыяй па сваёй сутнасці.

- Адам Міцкевіч узлавіў і сакралізаваў нашу зямлю, - адзначыла літаратуразнаўца, перакладчыца і паэтэса, кандыдат філалагічных навук Ірына Багдановіч. - Ён быў вельмі адoranай ад Бога асобай і адгукнуўся на покліч з вышыня ўсёй сваёй творчасцю.

З прамовамі таксама выступілі дырэктар Інстытута мова-

- 14 гадоў запар прадстаўнікі каталіцкага духавенства, творчай інтэлігенцыі і моладзі зібраўліся ў скверы каля помніка Адаму Міцкевічу ў гэты зімовы дзень, каб узгадаць пра духоўную місію паэта, успомніць шляхі яго падарожжаў, прадэкламаваць яго вершы, - прамовіў ксёндз-пробашч Уладзіслаў Завальняк. - Сёння ў гэты дзень мы са святарамі пайшлі да помніка са знічкамі, памаліліся за Адама Міцкевіча і ўсіх яго памерлых родзічаў, аддалі яму пашану ад імя ўсяго народа. Мы працягваём нашае духоўнае разваражанне пра гэтую адoranую асобу ў нашай бібліятэцы, якая носіць яго імя. Бібліятэка пры Чырвоным Касцёле існуе з 1908 года, ёй апекавалася сястра Эдварда Вайніловіча. Пры бібліятэцы і сёння ідзе бурлівае гісторычнае і культурнае жыццё. У 24 гады Адам Міцкевіч быў вымушаны пакінуць Бацькаўшчыну і больш не вярнуўся на Радзіму, але ўславіў родныя мясціны ў сваіх паэмах. Няхай зорка Адама Міцкевіча ззяе на Вігіліі і Божае Нараджэнне, няхай яна зіхаціць не толькі для Беларусі, а для ўсіх народаў! - прамовіў ксёндз Уладзіслаў Завальняк.

- Выдатна, што традыцыі, якія захоўваюцца ў касцёле, актыўніцтво людзей да дзейнасці, - адзначыў старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі.

Выступленні прадоўжылі Анатоль Іванавіч Бутэвіч, намеснік старшыні Беларускага фонду культуры.

- Талент належыць не толькі той зямлі, дзе ён нарадзіўся, але і сусветнай супольнасці. Мне давялося быць у Парыжы і бачыць поўнік Адаму Міцкевічу, дзе яго таксама шануюць. Загадваючы кафедрай славянскай літаратуры ў Парыжы, ён імкнуўся данесці думку пра тое, што было зроблена ў галіне літаратуры і культуры беларусамі. Прыйклад Адама Міц-

знаўства імя Якуба Коласа кандыдат філалагічных навук Ігар Лявонавіч Капылоў і дырэктор Інстытута літаратуразнаўства ім Янкі Купалы, доктар філалагічных навук Іван Саверчанка.

Спадар Ігар Капылоў пажадаў усім, каб людзі на Беларусі жылі ў згодзе і шанаванні Божых і чалавечых запаветаў, каб захоўвалі родную мову, як базавую каштоўнасць беларусаў.

Кіраўніца цэтра "Пілігрым", які дзейнічае ўжо 30 гадоў пры Чырвоным касцёле, Ала Глязэвіч распавяла пра пілігрымкі па мясцінах, звязаных з жыццём Адама Міцкевіча ў Наваградку і Завосці, акрэсліла яго вандроўныя шляхі ў Вільні, Коўні, Пецярбургу, Варшаве, Лазане, БруSELі, Парыжы, Канстанцінопалі.

Напрыканцы імпрэзы ксёндз-пробашч Уладзіслаў Завальняк пажадаў, каб у вернікаў у душах палымнеў і зіхацеў агентычныя веры, каб бацькі і дзяды перадавалі дзесяцім і ўнукам дух веры, каб сем'і аб'ядноўваліся ў духу любові і прабачэння.

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

АСВЕТЛЕНЫЯ ЗОРКАЙ МАКСІМА

Гарыць сёння ў нашых удзельных сэрцах нязгасная зорка Максіма. Яна асвятляе нам шляхі да ўзвелічэння (за што ён усё жыццё змагаўся) роднай краіны, мовы і літаратуры... да духоўнага ўзвышэння саміх сябе.

Уладзімір Барысенка.

Сёння кожны неабыякавы да беларускай культуры чалавек па-свойму ўшаноўвае імя нашага класіка, яго паэзію, кожны можа знайсці ў ёй тое, што так неабходна, каб узбагаціца душой, узвысіцца...

Максім Багдановіч займае асабліве месца ў творчым жыцці Хрысціны Лямбовіч, народнага мастера па ткацтве Валожынскіх паясоў, кіраўніка дзіцячага калектыва "Жаронцы" пры Ракаўскім цэнтры народнай творчасці. А пачалося, як сказала спадарыня Хрысціна, яшчэ ў дзяцінстве, калі старэйшая сястра падараўвала кніжачку, паэму М. Багдановіча "Мушка-зелянушка і камарык-насаты тварык". Выданне было аздоблена прыгожымі, яркімі ілюстрацыямі, якія трymаюцца ў памяці і па сёння. Гісторыя, апісаная ў паэме, глыбока запала ў дзіцячую ўражлівую душу. Усё там нагадвалі сапраўдны луг з рачулкай Сівічанкай, які рассcілаўся адразу за бацькоўскай хатай, у вёсачцы Піллюжына, што на Валожыншчыне, са стракатым дываном пахучых кветак, з зумканием

пчолак, чмялеў, мушак... И настолькі ўсё выразна ўяўлялася, што захацелася некаторыя дзея, апісаныя ў паэме, адлюстраваць у рэальнасці, захацелася пагуляць, і гуляла - спраўляла паҳаванне камара, чым і заканчваецца паэма. (Дарэчы заўважыць, гэтая традыцыйная абарадавая дзіцячая гульня, якая апісаная М. Багдановічам у паэме, называецца "Пахаванне камара", была распаўсюджана ў некаторых рэгіёнах Беларусі. І сапраўды, лішні раз пераконвае ў справядлівасці слоў: "Чытайце класіку!")

Потым ішло дарослае жыццё... И калі Хрысціна Станіславаўна арганізавала тэатральны гурток, і калі надыходзіла дата святкавання 125-годдзя (2016 г.) з дня нараджэння класіка, і думалася-гадалася, як жа найлепшым чынам ушанаваць памяць вялікага паэта, тады і ўсплыў дарагі сэрцу ўспаміны аб дзіцячых уражаннях ад сустрэчы з багдановічаўскай "мушкай-зелянушкай..." Тады і было вырашана паставіць з гурткоўцамі лялечны спектакль па паэме М. Багдановіча "Мушка-зелянушка і

камарык-насаты тварык". Ну, і справа закруцілася-завярцелася, пачалася актыўная падрыхтоўка: праца над вобразамі паэм, яе тэктам, стварэннем лялек. Стroi для іх шыла сама Хрысціна Станіславаўна (вось жа як спатрэбліліся навыкі шыцця, атрыманыя ад маці і ў швейнай вучэльні!). Рабіліся дэкарацыі, затым падбіralіся акторы, размяркоўваліся ролі, пачаліся рэпетыцыі. Адным словам, так узнік шырмавы тэатр лялек на трасцінах. А потым пачаліся так жаданыя паказы спектакля: спачатку паказвалі ў сябе, у ЦНТ, на фэсце керамікі "Таракот", на свяце сям'і, у Валожынскім краязнаўчым музеі, "Мушка..." заляцела і ва ўніверсітэт імя М. Танка, і ў Палац мастацтваў на фестываль "Радасць", які ладзіў Свята-Елизавецкі манастыр, і інш.

У гэтым жа годзе, рыхтуючыся ўжо да 130-ай гадавіны з дня нараджэння М. Багдановіча, тэатр расшырыў і ўзбагаціў сваю дзейнасць: адбылася рэканструкцыя лялек, аbnavilіся дэкарацыі,

Наваполацка Андрэй Рэцікаў, які прэзентаў традыцыйныя батле-ечныя інтэрмедыі; з цёплым прывітальным словам выступіла Таццяціна Лабада, загадчыца музея "Беларуская хатка"; залу ажывіла, асабліва самых маленькіх ракаўцаў, з'яўленне Маляваныча - акцёра тэатра і кіно Аляксандра Ждановіча, які падрыхтаваў цікавую прэзентацыю на тэму М. Багдановіча, зачароўваючы ўсіх вытанчанай прафесійнай ігрой, узнёслым мастацкім словам, таямнічымі казкамі-аповедамі.

Важнай падзеяй для гуртка "Жаронцы" стаў удзел у рэспубліканскіх конкурсах (Магілёў, Гомель), у IV Міжнародным шматжанравым фестывалі "Белавежская зорка" (Берасце), на якім прэзентавалі свой любімы спектакль "Мушка-зелянушка і камарык-насаты тварык". У фестывалі бралі ўдзел многія салісты, творчыя калектывы, музыканты, масатакі і тэатралы з усіх абласцей рэспублікі, краін блізкага і далёкага замежжа. Па вядомых прычынах

конкурсы адбываліся ў фармаце анлайн. Парадуемся за кандыдатуру - ва ўсіх трох конкурсах выйшлі пераможцамі: трох першых месцы (!), а кіраўнік быў адзначаны Падзякай за асабісты ўклад у культуранае, маральнае і эстэтычнае выхаванне падрастаючага пакалення. Асаблівым эмоціям і ўцеху пераможцы атрымалі, калі кожнаму ўдзельніку быў ўручаны па трох Дыпломы I ступені самім Маляванычам падчас свята ў Ракаўскім ЦНТ.

Хочацца заўважыць, што такія поспехі былі дасягнуты, толькі дзякуючы працаздольнасці і старанню саміх актораў, мэтанакіраванай працы кіраўніка Лямбовіч Хрысціны, яе любові да дзяцей і той спрыава, якой займаецца.

11 снежня гурткоўцы былі запрошаны ў гості са сваёй "Мушкай..." у музей "Беларуская хатка", дзе аўтар дзіцячай паэмі нейкі час пражываў падчас наведвання ім Беларусі; выступалі і перад турыстамі з Асіповічаў...;

11 снежня гуртак "Жаронцы" прымаў актыўны ўдзел у мэрапрыемстве "Зорка Венера ўзышла над зямлём", што ладзіў Ракаўскі цэнтр народнай творчасці. Дарэчы заўважыць, што на свята, прысвечанае М. Багдановічу, прыехалі вельмі паважаныя гості: стваральнік, кіраўнік народнага батле-ечнага тэатра "Капялюш" з

Цяпло Максімай зоркі сагравае, атуляе, асвячае ўсім шлях і кожнага вядзе да духоўнага ўзвышэння...

Людвіка Таўгень.

Сын двух народоў, адораны незвычайным талентам

22 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы адбыўся круглы стол "Кнігі і людзі", прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння вядомага літаратуразнаўца, выхадца з Капыльшчыны Сцяпана Александровіча Александровіча (1921-1986).

У працы круглага стала ўзялі ўдзел выкладчыкі і студэнты філфака БДУ, спецыялісты Інстытута літаратуразнаўства НАН Беларусі, бібліографы, прадстаўнікі татарскага этнасу і мусульманскія духоўныя асобы.

Загадчык кафедры гісторыі беларускай літаратуры філфака БДУ, доктар філалагічных навук, пісьменнік Але́сь Бельскі выступіў з успамінамі пра Сцяпана Александровіча, узгадаў яго няпросты жыццёвый шлях, яго нараджэнне ў татарскай сям'і

гарбара, факты яго знаходжання ў палоне ў час Вялікай Айчыннай вайны, дзеянасць у партызанскім атрадзе ў Капыльскім раёне. С. Александровіч паступіў на філфак БДУ у 1939 годзе і скончыў яго завочна пасля вайны ў 1950-тых.

- Сцяпан Александровіч быў славутым прафесарам і гонарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітета, - падкрэсліў А. Бельскі. - Ён быў адораным лектарам, папулярызаторам спадчыны Ф. Скарыны, Ф. Багушэвіча, Я. Коласа, Я. Купалы, Ц. Гартнага і іншых.

Пра сваяцкія сувязі з даследчыкам распавёў муфцій рэспубліканскага аў'яднання мусульман Алі Ізмайліч Варановіч.

Дацэнт кафедры гісторыі беларускай літаратуры філфака БДУ Ігар Запрудскі называў С. Александровіча Шліманам (першаадкрыўальнікам) беларускай літаратуры XIX стагоддзя, і акрэсліў праблемы, звязаныя з неабходнасцю даасэнсавання яго наявковай спадчыны.

Кастусь Аляксеевіч Цвірка распавёў пра выданне твораў С. Александровіча ў серыі "Беларускі кнігазбор", а выдавец Язэп Янушкевіч узгадаў свой артыкул "Ружы настаўніку", які ён прысвяціў свайму былому выкладчыку.

Намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэцы Але́сь Суша ўзгадаў, што знаёмства з дзеянасцю Сцяпана Александровіча пачалося ў яго з бібліятэкі яго маці, якая навучалася на філфаку БДУ і была асабістая знаёма са Сцяпанам Хусейнавічам.

Загадчык навукова-даследчага аддзела бібліяграфіі Ірына Градоўкіна паведаміла пра знаходжанне звестак пра С. Х. Александровіча ў зводных электронных каталогах Нацыянальнай бібліятэкі і ў рэсурсе "Беларусь у асабах і падзеях". Бібліятэкар з Капыля распавяла пра ўшанаванне памяці славутага літаратурнага даследчыка на яго малой Радзіме.

Кіраўнік апарата муфціята Мусульманскага рэлігійнага аўяднання ў Беларусі Максат Аvezau распавёў пра працу мен-

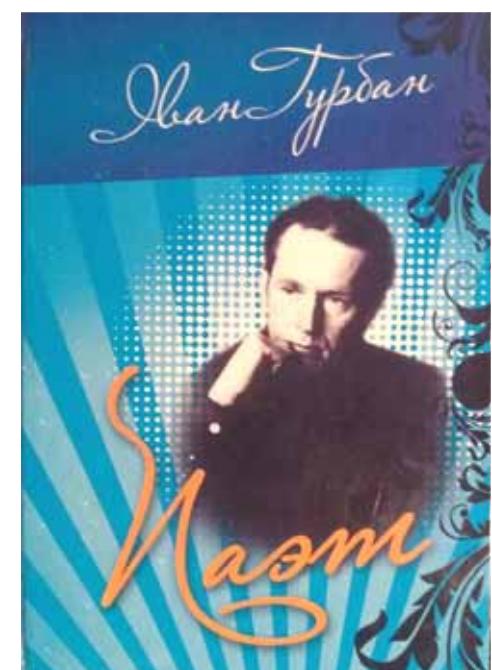
СУСТРЭЧА НА БУДУЧЫНЮ

Менавіта так можна вызначыць форму мерапрыемства, праведзенага на мінульым тыдні ў Нясвіжскім раённым тэрыторыяльным цэнтры сацыяльнага абслуговывання насельніцтва. Прысвячалася яна паэту Івану Гурбану. Краязнавец Наталля Плакса, якая рыхтавала і праводзіла сустрэчу, так тлумачыць абраную тэму і форму:

- У наступным годзе спаўняеца 100 гадоў ад нараджэння паэта з нясвіжскіх Юшавіч. Ён нарадзіўся ў траўні. У гэтым жа месяцы на 77-м годзе пайшоў з жыцця. 100 гадоў - падзея, дата! І сустрэчы яе трэба годна. Лічу, што ў траўні 2022 позна ўжо будзе вывучаць паэту біографію, творчасць, калі паважаем і сябе, і юбіляра. Патрабна ўсвядомлена, з веданнем падысці да гэтай падзеі.

Падчас сустрэчы прысутныя пачулі нямала цікавага з жыцця Івана Гурбана:

- Да вайны закончыў 7 класаў поль-

скай школы. Настаўнікам яго пэўны час быў паст і перакладчык Пятро Бітэль.

- У жніўні 1944 грузіў авіябомбы ў Баранавічах. Пасля накіраваны ў Раствоўскую вобласць на аднаўленне вугальных шахтаў. Перахварэў там на тыф, 21 дзень праляжаўши ў непрытомнасці, цудам выжыў.

- Быў вельмі набожным.

- Пасля вайны працаваў краўцом, паліводам, загадчыкам магазіна, будаўніком, рабочым-меліяратарам. У 1964-66 гадах узначальваў Юшавіцкі сельсавет. Але загадалі спілаваць крыж на вясковай царкве. Адмовіўся - і са старшынёствам развітаўся.

- Закончыў Маскоўскую завочную ўліковыя курсы і ў 50-гадовым узросце завочную школу ў Нясвіжы.

- Першы верш апублікаваў у часопісе "Работніца і сялянка" (1949 г.) Друкаўся ў раёнцы, газетах "Звязда", "Мінская праўда", "Сельская газета", "Піянер Беларусі", часопісах "Маладосць", "Полымя", "Вожык", "Вясёлка", "Бярозка". Выдаў зборнікі вершаў для дарослых і дзяцей.

- У 1994 годзе прыняты ў СП. Памёр 1 траўня 1999 г.

Даведаліся ўдзельнікі сустрэчы пра адметнасць і асаблівасці паэзіі Івана Гурбана, паслушалі лепшыя вершы ды атрымалі ў падарунак пад Новы год яго зборнік "Паэт". Наталля Плакса падаравала яшчэ адну кніжку, якую ўпадабіла наведвальнікі ўстановы. Гэта сказ Станіслава Судніка "Пілгрымка дадому". Прагучала прапанавана заснаваць ва ўстанове невялікую бібліятэчку-палічку твораў нясвіжскіх літаратаў, раз столькі тут ахвочых і цікаўных да краязнавства. А ў юбілейны паэтаў дзень правесці конкурс на лепшага чытальніка яго вершаў: раяць жа дактары і ў "залатым" узросце трэніраваць памяць. Вось і будзе

два ў адным. Ды ці толькі два!

Ларыса Ратомская,
Нясвіж.

Асабліва ўпадабаныя падчас сустрэчы вершы Івана Гурбана прапануюцца для знаёмства чытачам "Нашага слова".

Гляджу я,
У хаце світае -
Малітваю дзень пачынаю.
На голаў трэ пальцы кладу і малюся,
Каб злы чалавек не стаяў над душой,
Каб розум адпраэчуў зямныя спакусы,
І я не зайдзросці ўдачы чужой.
На сэрца трэ пальцы кладу і малюся,
Каб здзейсніць усё, што задумана змог,
Каб дома, на полі жытнёвым і ў лузэ¹
Спрыялі мне добрая людзі і Бог.
Малітваю дзень пачынаю -
І буду ішчалівы,
Я знаю.

МЯНУШКІ

Быў час галечы...	Яго дарэчы
Між нас, вясковых,	Празвалі Дурань.
Сей-той калечыў	Быў царскі служка,
Матчыну мову:	Русачыў: "Тоже".
Чужых без густу	Яго мянушкай
Браў слоў патроху,	Празвалі Тожык.
Нібы з капустай	Старэлі хаткі
Зварыў гароху.	Пад небам сінім,
Дзяцюк палячыў	Мянушку таткі
Ў гамонцы: "Жэбы"	Давалі сыну.
Яму ў аддачу	Мянушку дзеда
Ўсклікалі: "Жэбік!"	Давалі ўнку,
Другі меў звычку	Каб кожны ведаў
Браць слова "клутнік",	Брак слова "клутнік",
Такому клічку	Дакор-навуку:
Давалі Блуднік.	Хто пустадумна
Дзядок-старэча	Скажае мову,
"Цурук" нямчурыву	Таго мянушкай
	Б'юць, як вымовай!

Эла Дзвінская, фота аўтара.

Фотавыставка на самым высокім паверсе

На дваццаць другім паверсе Нацыянальнай бібліятэкі, у адной з самых узвышаных кропак нашай краіны, адбылося адкрыццё фотавыставы "Зялёны позірк" вядомага фотамайстра, кіраўніка выдавецтва "Рыфтур" Сяргея Плыткевіча і яго сяброву Наталі і Сяргея Марозавых, а таксама Дзмітрыя Гурыновіча.

У цэнтры ўвагі арганізатаў выставы - малюнчы кавалак нашай зямлі, Гарадзенская пушча. Унікальная прырода гэтых месцаў захавалася, дзякуючы яе памежнаму месцазнаходжанню. У часы Савецкага Саюза гэта быў закрыты куток для наведальнікаў. Калі адрестаўравалі Аўгустоўскі канал, з'явілася развітая інфраструктура і месца стала прыцягальным для туристаў.

На адкрыцці выставы выступіў намеснік старшыні Гарадзенскага абласнога аддзялення

Рэспубліканскага турыстычнага спартыўнага саюза Сяргей Іванавіч Каляда. Ініцыятыва Сяргея Іванавіча, звязаная з праектам, атрымала развіццё.

Госці адзначылі навізу і свежасць погляду на прыроду, высокую мастацкую якасць фота-здымкаў, замілаванне прасторамі пушчы. Тут сярод прыгожых краяў відаў можна яшчэ ярчай адчуць

зімовы подых, пабачыць унікальныя выявы птушак і зяроў.

Эта ўжо не першая выставка Сяргея Плыткевіча ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, некалькі гадоў таму яго працы дэманстраваліся ў галерэі "Панарама".

Сяргей Міхайлавіч Плыткевіч - дырэктар Рэспубліканскага фонду развіцця турызму і падтры-

мкі дзікай прыроды "Планета без мяжаў", заснавальнік і дырэктар выдавецтва "Рыфтур", стваральнік сайта "Планета Беларусь". Яго называюць "адным з самых аўтарытэтных спецыялістаў у галіне турызму", "мэтрам беларускай фатаграфіі" і "жывым класікам фотаанімалістыкі".

Выпускнікі журфака БДУ ганарацца сваім таленавітым аднакурснікам, які шчыра любіць нашу краіну, здымае цудоўную не-кранутую прыроду, заахвочвае да турыстычных вандровак, да за-

плываў на байдарках і пешых падходоў. Не ведаючы стомы, ён кожны тыдзень адпраўляецца ў дарогу, падымаецца на квадракопты, каб узяць у аб'ектыў рачулкі, выспы, птушак і зяроў.

Ён бачыць Беларусь з Вышыні такой, якой яе стварыў і бачыць Бог.

Эла Дзвініская,
фота аўтара.

Куцця (Heilige Abend - "Хайліге Абэнд") - пярэдадзень Каляд. Хоць гэты дзень не з'яўляецца святам, многія крамы адчынены ўсяго да 14 гадзін, а людзі ўспрымаюць гэты дзень як выходны. У Германіі ён іграе важную ролю ў калядных імпрэзах. 24 снежня - дзень падрыхтоўкі да Каляд.

ТРАДЫЦЫЯ КАЛЯДНАЙ ЁЛКІ

У той час як гаспадыня турбуюцца пра хуткі калядны абед, задача бацькі, як правіла, разам з дзецьмі паставіць і ўпрыгожыць ёлку - Weihnachtsbaum ("Вайнахтсбаўм" - "Каляднае дрэва"). Гэта традыцыйны ўзыходзіць да 17-га стагодзія. Вечназялённыя елкі - знак доўгата жыцця і надзеі. У 18 стагодзі звычай ставіць на Каляды гэтае дрэва распаўсюдзіць ўдамы сярэдняга класа.

КАЛЯДНЫЯ УПРЫГОЖВАННІ

Упрыгожваць ёлку - гэта першапачаткова чыста нямецкі звычай. Раней яна традыцыйна ўпрыгожвалася зімовымі яблыкамі і цукеркамі. Пазней ёлку ўпрыгожвалі пазалочанай садавіной і пасярэбанымі шклянымі шарыкамі. Традыцыйныя колеры шароў - чырвоны, залаты і срэбны. Сёння ёлку ўпрыгожваюць на свой густ свечкамі (звычайна электрычнымі ў мэтах пажарнай бяспекі), мішурой, "дожджыкам" (срэбныя ці залатыя тонкія бліскучыя палоскі), зоркамі, драўлянымі цацкамі, шакаладкамі. Творчасць у вобласці калядных упрыгожванняў (Weihnachtsschmuck - "Вайнахтсшмук") не ведае мяжаў.

БАТЛЕЙКА

Пасля таго, як навагодня ёлка ўпрыгожана, пад ёй змянчаецца батлейка - Krippe ("Крыпіе"). Як правіла, яна робіцца з дрэва і ўяўляе сабою змадэляваную сцэну з нованараджаным немаўлем Ісусам, яго бацькамі, пастыrami і жывёламі. У Германіі

батлейка змяняецца даволі часта, практычна кожны год на калядным кірмашы купляеца новы.

ДЗІЧЧАЯ ІМША

У другі палове дня ў цэрквях праходзіць дзіччая Калядная служба - Kinderweihnachtsgottesdienst ("Кіндарвайнахтсготэсдынс"). У святочна ўпрыгожанай царкве з калядной ёлкай і вялікай батлейкай чытаецца гісторыя Божага Нараджэння. Акрамя таго, пры свечках співаюцца калядкі, што наладжвае на каляднае свята.

Куцця ў Германіі

Гэту прыгожую імшу часта на-ведваюць дарослыя, якія не могуць ці не жадаюць ісці на начную Калядную службу (Christmette - "Крыстметэ").

НАВЕДВАННЕ МОГІЛАК

Пасля правядзення дзіччай імши, сем'і, як правіла, ідуць на могілкі і наведваюць магілы памерлых сваякоў. Часта запальваюцца свечкі ў выглядзе маленых ёлак. Усе знаёмыя, якія сустракаюцца на дарозе, жадаюць шчаслівых Каляд: schenes Weihnachtsfest ("шэнес Вайнахтсфест"). Некаторыя співаюць песні і граюць на флейце.

ЕЖА

Пасля наведвання могілак, немцы ідуць дахаты вячэраць. 50 гадоў назад ежа ў пярэдадзень Каляд рыхталася з улікам паста. Было або пару рыбных страў ці салата з салёна селядца з бульбай, або суп. Толькі пасля Каляд-

сем'ях чытаюць гісторыю Божага Нараджэння - Weihnachtsgeschichte. Яна распавядае пра тое, як Йозаф і яго жонка Марыя знайшлі сковішча ўчачы ў Віфлееме. Марыя нарадзіла сына Ісуса і паклала яго, загорнутага ў пляёнкі, у батлейку. Анёл абвясціў пастухам, што тут нарадзіўся Сын Божы. І яны спяшаліся зірнуць на нованараджанага.

КАЛЯДКІ

Пасля калядной гісторыі ў сем'ях співаюць калядкі (Weihnachtslieder - "Вайнахтслідэр"), і, хто можа граць на музычных інструментах, прайграваю музыку на іх. Акрамя таго, часта грае кампакт-дыск з калядкамі. Найстарајтыя германскія калядныя песні адносяцца да 11-14 стагоддзяў. Папулярныя песні "Stille Nacht, Heilige Nacht" ("Штыле Нахт, Хайліге Нахт") і "O du fröhliche" ("О ду фрэхліхе") з'явіліся ў 18-м і 19-м стагоддзях.

ПАДАРУНКІ

Цяпер наўшоў час для падарункаў. Дзесям аў'яўляюць, што Немаўля Ісус (Christkind - "Хрысткінд") прынёс падарункі, і ўсе ідуць у гасцініцу, дзе гараць свечкі на ёлцы і ляжаць загорнутыя падарункі. Гэта асабліва прыгожае відовішча, бачыць зіхатлівия вочы дзіцяці! Выява Немаўляці, які нясе падарункі для дзіцяцей, была скарыстана ў 16 стагоддзі Марцінам Лютарам у яка-сці замены для Святога Мікалая (heiligen Nikolaus - "хайліген Нікалаус"), які адорвае дзіцяць у ноц на 6 снежня. Нараджэнне немаўляці Ісуса - дзень для абмену падарункамі, у пратэстанцкай царкве - свята. У многіх єўрапейскіх краінах, такіх як Англія, падарункі разгортаюць раніцай 25 снежня.

Куцця ў Германіі заканчваецца апоўнчы, і пачынаецца Калядная служба, якая азначае сабой пачатак важнага свята для хрысціян - Нараджэння Хрыстова (Weihnachtsfest - "Вайнахтсфест").

Ірина Стайдбоўская.

(Заканчэнне. Пачатак у папярэднім нумары.)

...У верасні 1988 года Фёдар Жывалеўскі пайшоў у першы клас арганізаваны аддзелам адукацыі пры

Фота 5. 2021 год. Дзіцячы садок № 22 на вул. Гагарына, 31. Фёдар Жывалеўскі тут пачаў вучыцца па-беларуску

садку № 22 (бул. Гагарына, 31), побач з домам № 25, дзе жыла сям'я.

Эмацыйна-псіхалагічныя цяжкасці ў "аднамоўным савецкім адукацыйным працэсе" пераносіў не толькі сын, але і бацька, які вадзіў сына ў садок і не хацеў нічога большага, акрамя выканання на месцах Канстытуцый СССР. Валер Жывалеўскі нават вымушана пайшоў на пэўны кампраміс з аддзелам адукацыі - спевы, маляванне, фізкультура-выкладалі па-руску, бо настаўнікі на беларускай мове па гэтых прадметах ні тады, ні сёння адмыслова ў Гародні не рыхтуюць. Праз год у 1989 годзе Валеры Жывалеўскі скончыў вучыцца ў музычнай акадэміі Гнесіных у Маскве і быў накіраваны на працу ў сталіцу Беларусі, сям'я з Гародні пераехала ў Менск, на здымную кватэрну ва Уручча, там ужо быў беларускі клас у сталічнай школе, і Фёдар працягваў навучанне па-беларуску ў Менску ў розных школах, паблізу ад здымных кватэр, пакуль не атрымалі ўласнае жытло ў мікрараёне "Малінаўка". Там Фёдар і скончыў беларускую школу...

...У Менску, як вядома, беларускія бацькі быў больш актыўнымі і раней за гарадзенцаў убачылі галоўную прыярытэтны, раней дамагліся беларускіх класаў і школ для сваіх дзяцей. Па звестках сябра нацыянальнай Рады ТБМ Валерия Паліщюка, у 1989 годзе статус беларускіх школ у сталіцы быў нададзены ўжо 8 школам. Сёння Фёдар Жывалеўскі з'яўляецца акторам кіно і співае ў вядомым беларускім панк-гурце "Голая манашка". Гарадзенская пастка Данута Бічэль знайшла здымкі 1998 года, дзе маладзенъкі Фёдар выступае ў складзе гурта "Пляц Незалежнасці" ў музеі Янкі Купалы ў Менску.

У зале (відаць на іншых здымках) тады прысутнічалі бацька Фёдара Валер Жывалеўскі, Янка Брыль, Анатоль Сыс, Данута Бічэль, Уладзімір Арлоў, Міхась Скобла, Язэп Янушкевіч і шмат іншых...

...Сімвалічна, што па знойдзеных звестках вуліца, на якой была апошняя беларуская школа № 9 на прыканцы 50-х пачатку 60-х гадоў XX ст. і месца новага пачатку дзяржаўнай беларускамоўнай адукацыі ў Гародні ў 80-я гады XX стагоддзя (д/с № 22) былі на адной вуліцы - вул. Гагарына, нашага славутага земляка-касманаўта з некалі беларускай Смаленшчыны...

У 2010 годзе, пасля цяжкай

Найноўшая гісторыя Гарадзеншчыны

пачатковых класаў, хто раней вучыўся па-руску у старэйшых класах, яны і працягвалі вучыцца па-руску) напрыканцы XX ст. (пачатак 90-х) у Гародні стала СШ № 26, дзякуючы светлай памяці першага дырэктара школы Валянціна Іванавіча Шаўцова, які праз некалькі гадоў пасля сумнавядомага рэферэндуму памёр ад анкалагіі.

Біяграфічная даведка:

Валянцін Іванавіч Шаўцоў нарадзіўся 27.07.1944 г. у в. Папаратае (аграгарадок, цэнтр сельсавета) Жлобінскага раёна (Стрэшынскага) Гомельскай вобласці. Скончыў Геніскую сярэднюю школу. З 13 гадоў дапамагаў бацькам і працаў на сезонных працах. Пасля школы па-

Алесь Крой

Фота 8. Валянцін Шаўцоў

Фота 7. Менск 1998. Пасля вечарыны каля музея. Злева Ян Скрыган, Данута Бічэль, Язэп Янушкевіч, Валер Жывалеўскі, Міхась Скобла

маральна-псіхалагічнай траўмы, атрыманай многімі беларусамі ў 1995 годзе у час рэферэндуму, пачаўся новы этап беларускамоўнай адукацыі ў Гародні пасля Пастановы Савета Міністраў і Адміністрацыі Прэзідэнта аб папулярызацыі і пашырэнні сферы выкарыстання беларускай мовы на 2010-я і наступныя гады...

Навырашаная ў 90-я гады пасля атрымання незалежнасці галоўная беларуская праблема ў Гародні і краіне, пра якую ў 16-м стагоддзі пісаў яшчэ асветнік Васіль Цяпінскі (Амеляновіч), пайшла з 2010 года па новым гістарычным коле ўжо пад пільным наглядам апошній метраполіт.

Частка II

Першы дырэктар першай беларускай школы ў Гародні (у 80-я гады XX стагоддзя)

Першай беларускай школай (спачатку мова ўводзілася толькі з

якому іншы паэт і эмігрант, былы выкладчык беларускай мовы і літаратуры гімназіі № 1 (школа-гімназія № 30) Хведар Чычкан прысвяціў свае радкі: ...Калі самотны я,

і баль шымліў

У сэрца ўносіць тлумы галавы,
Іду сюды, дзе разум мітусліў
Губляе ў сценах дрэў свае правы...

Хутка прыйшла і сумная вестка ад калегаў СШ № 26. Памёр Валянцін Іванавіч 19.08.1998 года ад анкалагічнай хваробы, праз 3 гады пасля сумнавядомага рэферэндуму. Шаноўны Валянцін Іванавіч выхаваў дачку Марыну і сына Юрыя. Дачка Марына і дачка зводнай сястры Валянцін Іванавіч Шаўцова таксама пайшли ў педагогіку. Унучка Віктоля (дачка сына) вучыцца на 2 курсе рускай філалогіі ГрДУ, як і дзядуля спрабуе пісаць вершы, пакуль толькі па-руску, але, магчыма, у памяць пра дзядулю, які любіў беларускую мову і выніваў сябе беларусам, нешта напіша і на роднай мове....

У 1996 годзе давялося прысутнічаць разам з Апанасам Цыхуном на 10-гадовым юбілеі СШ № 26. Присутнічай і віншаваў з юбілем тады старшыня гарыканкамі Сямёном Домашем. Боль і смутак праглядаліся у вачах некаторых прысутных, нягледзячы на юбілей і вымушаны ўсмешкі. Кіраўнік ніводнай іншай саюзнай рэспублікі СССР не пайшоў на фактычнае зічшэнне сваёй роднай мовы пад маркай роўнага статусу рускай з беларускай. І гэта мы асабліва бачым пасля 2020 года, калі зачыняюць ўсё магчымае, не думаючы. Але, мова як сонек, заўсёды знайдзе шлях да чалавека сярод надышоўших чорных хмар. На 2021 год у Гародні ўсе школы рускія, 1 - польскія. З вялікімі цяжкасцямі (з арыштам) бацькі разам з ТБМ дамагліся адкрыцця ў 2010 годзе першага беларускага класа ў СШ № 26, пазней у СШ № 34. Прыткі адукацыі (зноў Каstryчніцкага раёна) абыходнай маленькія беларускія класы з рускімі ў СШ № 34 (засталіся толькі класы, дзе бацькі адстаялі свае права на беларускую мову пры назіранні ТБМ). Штогод бацькі з настаўнікамі стваралі ў СШ № 32 невялікія беларускія класы (самы вялікі быў у 2019 годзе - 13 чалавек, пасля падзеі 2020 года - 7 чалавек, у 2021 годзе - 11 чалавек у беларускім класе). Акрамя татальнай палітыкі русіфікацыі, многія бацькі таксама не гатовы пры сённяшніх фактычна каланіяльных умовах аддаваць сваіх дзяцей у беларускія класы і ствараць сабе розныя незручнасці па вывучэнні мовы. Няшмат бацькоў як грамадскіх актыўістаў і палітыкаў шукаюць надуманыя прычыны каб не аддаваць дзяцей у беларускія класы. Узімку замкнёна кала. Адны не могуць, іншыя не хочуць. А каб большасць бацькоў павяля сваіх дзяцей у беларускія класы, то праз колькі гадоў аддзелы адукацыі вымушана адкрылі б не адну беларускую школу ў Гародні і ГрДУ пачаў бы рыхтаваць новыя беларускія кадры для новых беларускіх садкоў і школ. Фантастыч! Не! Так было ўжо да 1994 года!

Захавайма ў памяці імёны: Валер Жывалеўскі і Валянцін Шаўцоў. Яны сталі піянерамі беларускага школьніцтва ў Гародні ў канцы СССР і пачатку Незалежнай Беларусі. Сваёй моцнай любоўю да беларускай мовы і культуры яны заслужылі ў беларусаў лепшай памяці.

Да пабачэння, сябры “Нашага слова”

Мы былі за Беларусь

З нагоды ліквідацыі ТБМ і
прыпынення выхаду
“Нашага слова”

Не раз такое ўжо бывала -
Бяды прыходзіла да нас,
Не раз адзін мы адступалі,
Нас білі, нішчылі не раз.

Ды неяк вось перажывалі
Ліхі чарговы землятрусы,
З нябыцца зноўку паўставалі,
Бо мы былі за Беларусь.

Нам адбіралі веру, мову,
Нам кожны дзень
быў злей і злей,
Мы ж па зянітку нашы словы
Хавалі ў памяці глыбей.

Нас білі злева, білі справа,
Сваіх-чужых ліхі хаўрусы,
А мы стаялі за дзяржаву,
А мы былі за Беларусь.

Ішлі гады, дзесяцігоддзі,
І “Наша слова” ў свет ішло,
І вось нібы канец надходзіць,
І нас, як быццам, не было.

Крычаць крукі на нашых гонях,
У кіпці душы нам бяруць,
Нам каяцца няма ў чым сёння,
Бо мы былі за Беларусь.

Нас бессцяль люта, без супыну,
Няма як галавы падніць,
Рыхтующы дол пад дамавіну,
Каб нас паглыбей закапаць.

І ўжо наступным пакаленням
Пра нас зласловіць розны гнюс,
Мы ж маєм чыстае сумленне,
Бо мы былі за Беларусь.

Крычаць крукі, а мы жывыя,
І многа юных падрасло,
І мы для іх, хоць не святыя,
Ды “Слова” міма не прайшло.

Згадаюць нас і праз стагоддзі
І знак пашаны аддадзіць,
Мы будзем памятны ў народзе,
Бо мы былі за Беларусь.

Вы ж нас пакуль што не хавайце,
Хай памарнене цяжкі дол,
Вы нас шукайце і чакайце,
Перацярпіце страты боль.

Мы расстаёмся не надоўга,
Зярніты праўды праразстуць,
Мы ўстанем велічна і строга
І будзем зноў за Беларусь.

Станіслаў Суднік,
рэдактар “Нашага слова”
з 1997 года.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб регістрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: sejlawicz@gmail.com, kajety@list.ru

Дарагія сябры “Нашага слова”, дарагія сябры нашай мовы, дарагія сябры Беларусі і беларускасці. Газета “Наша слова” прыпыняе выхад. У тым німа нашай віны. Вярховны суд ліквідаваў заснавальніка газеты - Таварыства беларускай мовы, і нічога зрабіць нельга, па законе мы мусім спыніць выхад.

Сёння пасля 24 гадоў рэдагавання газеты “Наша слова” я хачу выказаць шчырью падзяку ўсім, хто быў з газетай усе гэтыя гады, усім, хто чытаў, усім, хто пісаў.

Дзякую сябрам рэдкалегіі ўсіх складаў, дзякую ўсім карэспандэнтам, наборшчыкам, каректарам, бухгалтарам, экспедытарам, валанцёрам-распаўсюджвальнікам.

Дзякую кірауніцтву ТБМ ўсіх складаў, сябрам Рады, Сакратарыяту, кіраунікам і сябрам рэгіональных структур за арганізацыю падпіскі.

Дзякую беларускім прафсаюзам за шматгадовую падтрымку.

Дзякую ўсім дабрадзеям, якія падтрымлівалі газету фінансава.

Дзякую работнікам Лідской

друкарні, Белпошты і Белсаюздруку, дзе ў нас заўсёды быў сябры і амаль не было проблем.

Дзякую Міністэрству інфармацыі, уладным і грамадскім структурам Лідскага раёна, дзе мы мелі надзейную апору.

Дзякую ўсім, жывым і мёртвым, каго не згадаў, пра каго забыўся за даўнасцю часу. Няхай Бог Усемагутны аддзячыць ўсім у Нябесной Беларусі, калі для таго наступіць час.

У другі раз прыпыняцца выхад папяровай версіі “Нашага слова”. Першы раз гэта адбылося ў 1997 годзе. Тады славы горад Ліда ўстаў на падмогу. Спадзя-

ёмся, што і цяпер гэта яшчэ - не канец, што выданне будзе адноўлена, але для гэтага патрэбны і пэўныя рэсурсы, і пэўны час, і падтрымка ў самых розных інстанцыях. А час такі, што спыняцца нельга, гэта нават - не 90-я гады, гэта - 21-е стагоддзе.

Таму адразу, з 5 студзеня 2022 года, пачне выхадзіць электронная газета “Наша слова.pdf”. Гэта - не электронная версія “Нашага слова”, гэта - новая газета. Па рэкамендацыі спецыялістаў у электронным друку, газета мянья фармат і будзе выхадзіць у памеры А-4. Аб’ём пастараеся захаваць той жа, таму плануецца 16 старонак. Газета будзе размешчана на тых жа сайтах nslowa.by, pawet.net, kamunikat.org, belkiosk.by, асноўная тэрыяялы будуць у фэйсбуку <https://www.facebook.com/nslowa.by>.

Моцна прашу ўсіх карэспандэнтаў як пісалі, так і пісаць на тых жа адрасах, на туго ж тэматыку. Мы не можам дапусціць, каб пытанні беларускай мовы, беларускай культуры, нацыянальнай свядомасці ўзялі і вось так прости адышлі на задні план ці зусім у небыццё. Няхай маленькі агменычык, але павінен цепліцца.

Мы актыўізавалі тэлеграм-канал “Наша слова”. Чытайце, падпісвайтесь, дасылайце на адрас “Нашага слова” кароткія, аператыўныя паведамленні для размешчэння ў тэлеграм-канале.

У 2022 годзе беларускую грамадскасць чакае вялікая праца і першая вялікая кампанія - гэта чарговая Агульнанацыянальная дыктёўка.

Не падаем духам, беларусы. Не спыняемся ні на хвіліну.

Гэта нашая зямля, гэта нашая краіна, гэта нашая мова. Мы і толькі мы ў адказе за іхнюю будучыню.

Станіслаў Суднік,
г. Ліда.

НА РАЗВІТАННЕ З "НАШЫМ СЛОВАМ"

Чытаю перадапошні нумар “Нашага слова” з удзячнай думкай: колькі ж сабрала газета на сваіх старонках за гады існавання нашага беларускага добра! Колькі светлых думак данесла! Пра колькі сладкіх лёсаў распавяла! У якія куточкі роднай зямлі заявля і колькі новых сяброву-аднадумцаў падправала. Не пералічыць!

Валянціна Холадава, моя старэйшая сябровука са Свержаня, падпісчыца газеты ад яе заснавання і захавальніца ўсіх нумароў, супаківае-разважае сябе, дыймя таксама:

- А мы будзем чытаць і перечытаць “Наша слова”. Гэта ж не проста пажаўцеля падшыўка - гэта ж... энцыклапедыя! Гэта ж больш як трыццацігадовы летапіс нашай руспасці дзеля галоўнай духоўнай каштоўнасці народа!

- Так, - пагаджаюся я і даю, ад сябе і ад ўсіх верных падпісчыкаў, - “Наша слова” застаецца з намі.

Цесныя стасункі з рэдакцыяй газеты мела апошнія тры гады. Хоць ўсім вядома, што рэдакцыя “Нашага слова”, яе выкананучы

штат - гэта адзін чалавек, рэдактар Станіслаў Суднік, на грамадскім энтузіазме якога трымалася і выконвалася ўсё, што ў звычайнай газеце робіць цэлы гурт спецыялістаў. Тым не менш, газета спраўна, без анікіх затрымак выходзіла штотыдзень, несла весткі-навіны, дзе і як жывеца роднаму слову. Павага і ўдзячнасць Вам, шаноўным рэдактар!

Наталля Плакса,
Нясвіж.

Ты вернешся

Ты вернешся, я веру, “Наша слова”,
Як з выраю вяртающа буслы.
Хоць час цяпер далёка не мядовы,
Ён рэжа душу, думкі нам і слых.

Ты вернешся, бо нельга не вяртацца
Да сваіх гоняў, вёсак, гарадоў.
Ты вернешся, каб назаўжды застацца,
Як першае каханне, як любоў.

Ты вернешся і загучыш над краем,
Як пошчак жаўрукоў у паднябесі.
Бо без цябе мы Беларусь гублем,
Бо без цябе, як Беларусь без песні.

Ты вернешся, бо мы чакаем "... слова" -
Яно заўжды павінна з намі быць,
Як Бацькаўшчына, воля, сцяг і мова,
Нам на чужыя іх не замяніць.

Ты вернешся, мы верым, “Наша слова”,
Каб больш ад нас ніколі не знікаць.
Мы будзем лёгка, шчыра, адмыслова
Чытаць цябе, чытаць цябе, чытаць!

Сяргей Чыгрын, Слонім.

Чытайце “Наша слова.pdf” на сайтах nslowa.by, pawet.net, kamunikat.org, belkiosk.by, інфармацыю чытайце ў тэлеграм-канале “Наша слова”, падпісвайтесь на тэлеграм-канал “Наша слова”.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч,
Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслаў Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by>
<http://pawet.net> <http://kamunikat.org>/
<http://belkiosk.by>

*Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.*

Газета надрукавана ў Лідской друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.
Выдавец: Установа інфармацыі “Выдавецкі дом ТБМ”.
Газета падпісана да друку 27.12.2021 г. у 17.00. Замова № 3154.
Аб’ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

*Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,88 руб., 3 мес.- 8,64 руб.
Кошт у розницу: па дамоўленасці.*